

6. Ситченко А. Л. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу : [монографія] / А. Л. Ситченко. – К. : Ленвіт, 2004. – 304 с.
7. Ткаченко А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства : підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / А. Ткаченко. – [2-е вид., випр. і доповн.]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. – 448 с.
8. Франко З. Засоби художньої експресії у мові творів І. Франка / З. Франко // Українська мова і література в школі. – 1979. – № 12. – С. 19–25.
9. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / І.Франко; [ред. кол. Є. П. Кирилюк (голова) та ін.]. – К. : Наукова думка, 1976. – Т. 17. – 1982. – 511 с.
10. Фролова К. П. Аналіз художнього твору / К. П. Фролова. – К. : Радянська школа, 1975. – 174 с.

Стаття надійшла до редакції 4 грудня 2012 року

УДК 378.147

*Алла Сембрат, Олена Сергійчук
(м. Переяслав-Хмельницький)*

УНІВЕРСИТЕТСЬКІ РЕГІОНАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ – ПЕРСПЕКТИВНА МОДЕЛЬ ПОБУДОВИ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

У статті на основі аналізу сучасних досліджень висвітлено історію розвитку та становлення університетських регіональних комплексів; розкрито сутнісні характеристики умов функціонування університетських регіональних навчально-виховних комплексів як перспективної моделі сучасного освітнього закладу; розглянуто успішність функціонування педагогічного університету як наукового та освітньо-виховного комплексу регіону.

Ключові слова: *університетський регіональний комплекс, особистісно орієнтована освіта, професійна підготовка майбутніх учителів.*

В статье на основе анализа современных исследований рассмотрена история развития и становления университетских региональных комплексов; раскрыты существенные характеристики условия функционирования университетских региональных комплексов как перспективной модели

современного учебного учреждения; рассмотрено функционирование педагогического университета как научного и образовательно-воспитательного комплекса региона.

Ключевые слова: университетский региональный комплекс, личностно ориентированное образование, профессиональная подготовка будущих учителей.

The article which based on the analysis of modern researchings reviews the history of development and establishment of the regional university complexes, and discloses the essential characteristics of the conditions of functioning of the regional university complexes, as a perspective model of modern educational institution; the functioning of pedagogical university as a scientific and educational complex region was examined.

Key words: regional university complex, personality-oriented education, the training of future teachers.

У сучасних умовах функціонування українського суспільства вищі навчальні заклади III – IV рівнів акредитації як потужні прогресивні осередки сталого розвитку національної освіти покликані забезпечити необхідні умови для отримання вищої освіти на всій території регіону, відбирати обдаровану молодь, залучати інтелектуальні, матеріальні та інформаційні ресурси органів влади, організацій і підприємств, населення. Адже саме в регіональному середовищі людина в процесі соціалізації засвоює особистісно і суспільно значущі цінності, норми поведінки, сукупність знань, умінь і навичок, набуває досвіду; саме в регіональному середовищі, взаємодіючи з оточенням на різних рівнях, людина реалізує потребово-ціннісний, пізнавально-інтелектуальний, вольовий, почуттєво-емоційний, гуманістичний, вчинково-діяльнісний, естетичний компоненти духовності й набуває певного соціального статусу.

Вагомий внесок у розробку окресленої проблеми здійснили такі вчені, як А. Бойко (педагогічний центр регіонального науково-виховного дослідно-експериментального об'єднання; експериментальний освітньо-виховний науковий комплекс університету; науково-методичний комплекс музею-заповідника), І. Богданов (проекування, становлення і розвиток локальної освітньої системи), А. Данилюк (теорія інтеграції освіти), С. Іванов, А. Осипов (університет як регіональна корпорація),

П. Куделя (вища школа регіону як об'єкт соціального управління), В. Кузовлев (університетський освітній комплекс в умовах малого міста), П. Плотніков, С. Савченко (науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в навчальній та позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору), В. Рубцов (розвиток освітнього середовища регіону), А. Тихонов, В. Садовничий (університети як центри освіти, науки і культури в регіоні), С. Солодовнікова (організація фінансово-економічної діяльності міжвузівського освітньо-наукового комплексу) та ін. Основні питання організації діяльності цих комплексів розглядаються в роботах В. В. Арнаутова, В. Р. Атояна, Д. З. Ахметової, М. Ю. Бокарева, В. Г. Кузя, С. М. Мамрича, Н. М. Манжелій, С. С. Постовалова, Н. К. Сергєєва, Т. В. Ткача, О. В. Уваровської, М. І. Шипуліна та ін.

Мета статті – розкриття сутності та особливостей функціонування регіональних навчально-виховних комплексів як перспективної моделі сучасного освітнього закладу відповідно до наукової теми «Формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах університетських регіональних комплексів» (державний реєстраційний номер 0112U001111).

В умовах корінної перебудови національної системи освіти уніфікована школа вичерпала свої можливості. Закон України «Про освіту» передбачає альтернативні форми організації суспільного виховання і шкільної освіти. Створюються заклади нового типу на базі історичного та сучасного вітчизняного і зарубіжного досвіду: гімназії, ліцеї, коледжі, приватні школи, школи-комплекси.

Сучасні навчально-виховні комплекси пройшли довгий шлях свого розвитку. Перші дані про ці заклади відносяться до 1908 р., коли у м. Києві, при Фребелівському педагогічному інституті було створене об'єднання, до якого входили дитячий садок, початкова школа, дитячий притулок, педагогічна амбулаторія. Одночасно С. Шацький разом з О. Зеленком організував товариство «Сетлмент», а пізніше товариство «Дитяча праця і відпочинок», що фактично являло собою дитячу республіку, до складу якої входили дитячий садок, експериментальна початкова школа, ремісничі майстерні, клуб для підлітків. Пізніше Першу дослідну

станцію, згодом були відкриті Академія соціального виховання, дитячі містечка, колонії, комуни, дослідні школи, які функціонували як педагогічні комплекси (НВК).

У результаті історико-логічного дослідження діяльності названих установ ми дійшли висновку, що ці типи освітніх закладів є прообразами сьогоднішніх університетських навчально-виховних комплексів.

Швидке поширення і збагачення досвіду НВК саме в останні роки пояснюється гострою соціальною потребою в школах нового типу, оскільки вони максимально відповідають запитам суспільства, інтересам сім'ї, створюють умови для творчого розвитку дітей.

Свідченням цього є довготривала практика діяльності різних моделей сучасних навчально-виховних комплексів. Зокрема, модель «Педагогічний комплекс як спеціально спроектоване середовище» найбільш яскраво представлений у досвіді вчителів-новаторів (О. Захаренко, М. Щетинін, В. Семенов, Є. Курків, М. Гузик). Так, наприклад, школа-комплекс М. Гузика являє собою інтерактивну систему загальноосвітньої, трудової, спортивної, школи мистецтв, інших видів закладів, школи для батьків. Комплекс має власне підприємство, зорієнтоване на виробництво сільськогосподарської та промислової продукції.

Керуючись особистісно-орієнтованим підходом до навчання і виховання, педагогічний колектив цього закладу постійно дбає про розкриття внутрішнього потенціалу особистості, враховує при цьому право кожної дитини на свободу вибору навчальної і позакласної діяльності. Багато уваги в комплексі приділяють розвитку творчих здібностей дітей, їх духовному становленню. Цьому сприяють щоденні ранкові фізичні вправи на березі моря, ритміка, моральні проповіді про вічні істини, спільний хоровий спів, жива музика, уроки театрального мистецтва, сеанси фантазії, заняття в спортивній і школі мистецтв.

Цікавий у цьому плані також досвід Сахнівської школи-комплексу, яку протягом багатьох років очолював О.А. Захаренко. У школі працює 5 центрів: 2 навчальні, краєзнавчий, центр праці і центр здоров'я. В корпусах розміщені цехи трудового навчання,

філіали музичної школи, спортзал, плавальний басейн, планетарій, обсерваторія, оранжерея. У школі працює 6 музеїв, які відкриті для всіх жителів села.

Іншим виявом такої моделі є центр комплексного формування особистості, заснований М. Щетиніним, до складу якого входять дитячий садок, загальноосвітня, музична, спортивна, хореографічна, художня школи, навчально-виробничий комбінат, сімейний дитячий будинок.

Діяльність такого комплексу забезпечує гуманні відносини вчителів і учнів, постійну увагу до духовного світу дітей, розвиток їх творчих здібностей, створення сприятливих умов до фізичного розвитку, збереження і зміцнення здоров'я дітей, оптимальне співвідношення різних видів діяльності, тісну взаємодію педагогічного колективу, батьків, громадських організацій у вихованні підростаючого покоління [1, с. 104].

Істотною ознакою сьогодення стало збільшення кількості комплексів, діяльність яких може розв'язувати питання наступності, неперервності дошкільної та початкової освіти, запроваджувати єдині освітні програми.

Функціонування університету як науково-освітньо-виховного комплексу регіону ми розглядаємо як цілісну, гнучку, мобільну, динамічну, поліцентричну і полілогічну ієрархічну педагогічну систему, якій притаманні відкритість і багатоступеневість організаційної структури, взаємозалежність її підсистем, відносна самостійність (самодостатність у основних сферах діяльності ВНЗ), територіальна розосередженість, висока ефективність і якість.

Мета, зміст, структура, методи, форми, засоби організації і функціонування кожного елемента науково-освітньо-виховного комплексу спрямовуються на:

- виявлення унікальної неповторності та утвердження самоцінності особистості майбутнього фахівця в процесі професійної підготовки, формування науково-освітнього потенціалу нації;

- забезпечення неперервності й високого рівня якості освіти, виховання, розвитку, соціалізації особистості завдяки повному і

всебічному використанню інтелектуальних, матеріальних та інформаційних ресурсів закладів, об'єднаних в університетський комплекс;

- самоактуалізацію, бачення простору можливостей, розвиток та всебічну реалізацію індивідуальних нахилів, здібностей, творчого потенціалу майбутніх фахівців (і населення регіону) в процесі особистісно і суспільно значущої взаємодії з навколишнім природним і суспільним середовищем.

Успішність функціонування педагогічного університету як наукового та освітньо-виховного комплексу регіону, динаміка регіональної полілогічної взаємодії на рівнях співробітництва і співтворчості залежить від сукупності внутрішніх і зовнішніх умов, впливів певних факторів, основними з яких виступають:

- урахування національно-культурних традицій та специфіки регіонального освітньо-виховного простору як соціально-педагогічного феномена;

- модернізація освітньо-виховного простору на основі гнучкого, мобільного реагування на потреби населення в отриманні сучасної освіти, на соціально-педагогічні ситуації як складну нескінченно можливу педагогічну реальність, адекватна орієнтація на соціальне замовлення щодо підготовки фахівців, входження України в єдиний освітній простір;

- тісна інтеграція кадрових, науково-методичних, освітньо-виховних, організаційних, матеріально-технічних можливостей закладів, чітка координація, злагодженість та взаємоузгодженість дій різних соціально-педагогічних, економічних, суспільно-політичних інститутів регіону і створення на цій основі значних наукових і прикладних розробок комплексного характеру, пов'язаних із розв'язанням важливих соціально-педагогічних (соціологічних, психолого-педагогічних), соціально-економічних та екологічних проблем регіону і його окремих територіальних утворень із залученням науково-методичної, фінансової, технічної допомоги різноманітних громадських організацій;

- розвиток гнучкої регіонально орієнтованої системи неперервної освіти, реалізація пакету освітніх програм за спеціальностями, створення можливостей гнучкого переходу між

різними освітніми програмами, які забезпечують потреби в спеціалістах, освітні, професійні, індивідуальні запити населення регіону;

- активізація й підвищення рівня суспільної та особистісної значущості цілеспрямованої наукової та освітньо-виховної діяльності в конкретному соціальному середовищі життєдіяльності, де відбувається фізичний, психічний і духовний розвиток, самоактуалізація та самореалізація соціально-демографічних груп населення регіонального співтовариства;

- надання наукових, освітніх, виховних, консалтингових послуг різним групам населення, реалізація культурно-освітніх та просвітницьких видів діяльності серед громадськості.

Приємно відзначити, що головною метою цих закладів є забезпечення оптимальних умов для виховання і навчання дітей дошкільного, молодшого і шкільного віку, відродження національної культури, мови, традицій, розвиток природних здібностей, творчого мислення, а також самовираження особистості в різних видах діяльності. Зусилля педагогічних колективів спрямовані на розвиток фізичної та розумової працездатності дітей. У цих закладах насправді в педагогічну практику втілюються нові ідеї, закладається міцне підґрунття для подальшого успішного навчання дітей.

Безсумнівно, кожен регіональний університетський комплекс з точки зору його створення, діяльності має цікавий досвід роботи і заслуговує на увагу.

Такий тип закладу уже утвердився в національній системі, знайшов своїх прихильників серед науковців, педагогів-практиків, громадськості. На сьогодні розроблене Положення про регіональні освітньо-виховні комплекси, яке допоможе педагогам в організації і діяльності таких типів закладів. Як зазначалося раніше, такі комплекси з'явилися саме у сільській місцевості і їх виникнення пов'язане було передусім з розв'язанням важливих соціально-економічних завдань, з необхідністю територіального закріплення молоді і збереження «неперспективних сіл» шляхом створення у них умов для життя молодих сімей і виховання в них дітей. Ці заклади освіти є економічно вигідні, оскільки вони:

- задовольняють потреби населення в освітніх послугах дошкільних закладів без допоміжних витрат;
- дозволяють раціональніше використовувати вільне приміщення шкіл та дошкільних навчальних закладів;
- охоплюють дітей суспільним вихованням;
- надають можливість батькам навчати своїх дітей як дошкільного та молодшого шкільного віку в одному освітньому закладі.

Як показує досвід, необхідність функціонування регіональних навчально-виховних комплексів в умовах впровадження особистісно-орієнтованої освіти є нагальною. На жаль, на сьогодні спостерігаються негативні тенденції до закриття малокомплектних шкіл і дошкільних закладів через недостатню кількість їхнього контингенту.

Зауважимо, що регіональний навчально-виховний комплекс – це цілісна, динамічна відкрита система, яка об'єднує педагогічний процес дитсадка і початкової школи та надає можливості для чіткого вираження кожної особистості, що в умовах масової школи, як правило, залишається без уваги. Це одна із перспективних моделей сучасного освітнього закладу, що забезпечує всім дітям рівні умови для отримання освіти, її безперервності, наступності усіх компонентів навчально-виховної системи – мети, змісту, методів, засобів і організаційних форм. Відтак, такий освітній заклад як навчально-виховний комплекс має бути побудований на засадах нової методології, в основі якої лежить низка новітніх системотворчих принципів: забезпечення наступності та перспективності між дошкільною і початковою ланками освіти, принцип дитиноцентризму, соціального партнерства, відкритості школи, принцип індивідуалізації, диференціації та гуманізації освіти та виховання [3, с. 16].

Отже, інтеграція зусиль працівників закладів освіти різних типів та рівнів акредитації щодо функціонування науково-освітньо-виховного комплексу регіону на чолі з педагогічним університетом дозволить забезпечити стабільну підготовку висококваліфікованих фахівців з орієнтацією на нагальні потреби держави та її конкретних регіонів; активізувати формування

науково-освітнього потенціалу нації; сприятиме забезпеченню високої щільності спілкування та інших видів взаємодії суб'єктів регіонального співтовариства, підвищенню суспільної активності й відповідальності людей, усвідомлення спільних цінностей та приналежності до соціального та культурного простору, розуміння необхідності спільними зусиллями досягати процвітання регіону й держави.

Навчально-виховний комплекс організовує соціально-виховну роботу на основі положень дитиноцентризму, що визначає пріоритет особистості дитини як суб'єкта виховання. Її внутрішні сили, потенційні можливості, моральні стимули, мотиви і орієнтири мають бути приведені в дію і стати вирішальними у формуванні соціальної компетентності дитини. В умовах регіонального навчально-виховного комплексу є можливість відстеження індивідуального розвитку кожної дитини протягом тривалого часу, створюються комфортні, безконфліктні і безпечні умови розвитку, повноцінно реалізуються їх природні можливості, є всі підстави для реалізації індивідуального підходу, який, як відомо, сприяє формуванню самостійності, ініціативи, творчості, створенню умов для самоутвердження і самовдосконалення особистості.

Зазначимо, що однією із переваг регіонального навчально-виховного комплексу є активна соціалізація дітей, важливим фактором якої є різновікове спілкування. Ще М. Квінтіліан помітив, що кращим, доступним і зрозумілим зразком для учнів є близькі за віком товариші. Багато психологів і педагогів детально обґрунтували виховну роль взаємодії і спілкування дітей різного віку один з одним, його значення і вплив на розвиток багатьох позитивних сторін особистості як молодших, так і старших дітей. Найскладніші виховні завдання успішно вирішуються в різновіковому об'єднанні: діти вчаться уважно ставитися до старших, турбуватися про менших, набувають комунікативних навичок. Спілкування дітей різного віку є природною умовою накопичення і передачі соціального досвіду. Традиційне проведення дитячих свят, різноманітних заходів за участю

дошкільників і учнів початкової школи сприяє налагодженню дружніх стосунків.

У процесі різновікового спілкування можливим стає взаємовиховання і взаємонавчання, коли діти як і молодші, так і старші, отримують нові знання, вміння, закріплюють і узагальнюють їх. Старші діти, стосовно молодших є досвідченішими, вихованішими. У свою чергу, малята стежать за вчинками, поведінкою і діяльністю старших, ставляться з довірою, легко підкоряються їм, намагаються копіювати, наслідувати їх. Значення різновікового спілкування для соціалізації дітей добре розумів В. Сухомлинський, який писав: «Третина століття роботи в школі переконала мене в тому, що людина найкраще виховується тоді, коли вона виховує інших, турбується про іншу людину [8, с 59]». Така думка відомого педагога ще раз підтверджує важливість і доцільність діяльності таких регіональних навчально-виховних комплексів.

Отже, широке впровадження в освітню практику різних типів регіональних навчально-виховних комплексів дозволить досягти єдності навчально-виховної, інноваційної діяльності, неперервності, наступності освітнього процесу, надасть рівні можливості і умови для різнобічного розвитку і формування власної стратегії життєтворчості кожному вихованцю. Педагогічні комплекси забезпечують можливість постійної взаємодії учнів, студентів, учителів, викладачів, сприяють оперативній апробації та впровадженню нововведень у процесі інноваційної підготовки майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко А. Організація і функціонування соціально-педагогічних комплексів / Бойко А. – Полтава : АСМІ, 2006. – С. 103–107.
2. Кузь В. Г. Соціалізація дітей в умовах сільських навчально-виховних комплексів «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад» / Кузь В. Г., Печенко І. П. – К. : Міленіум, 2004. – 212 с.

3. Кузь В. Г. Навчально-виховний комплекс «школа – дошкільний навчальний заклад» / Кузь В. Г. // Сільська школа України. – 2005. – № 23–24. – С. 15–16.
4. Мамрич С. М. Ступенева підготовка фахівців у навчально-науково-виробничих комплексах (на прикладі радіотехнічних спеціальностей): дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Мамрич Степан Миколайович. – К., 2001. – 243 с.
5. Попиченко С. Розвиток пізнавальних процесів вихованців в умовах НВК «школа – дошкільний навчальний заклад» / Попиченко С. // Сільська школа України. – 2005. – № 23–24. – С. 61–64.
6. Поляков М. В. Класичний університет: Еволюція, сучасний стан, перспективи / М. В. Поляков, В. С. Савчук. – К. : Генеза, 2004. – 416 с.
7. Сергеев Н. К. Теория и практика становления педагогических комплексов в системе непрерывного образования учителя : дис. ... доктора пед. Наук : 13.00.01 / Сергеев Николай Константинович. – Волгоград, 1998. – 379 с.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / Сухомлинський В. О. – К. : Радянська школа, 1976–1978. – Т. 2. – 1977 – 670 с.
9. Федулова Л. І. Вища освіта в національній інноваційній системі / Л. І. Федулова // Вища освіта України. – 2008. – № 1. – С. 9–17.

Стаття надійшла до редакції 20 грудня 2012 року